

Didaktika geografie

Návaznost geografického učiva

Kateřina Gorčíková

Co nás dnes čeká?

- Geografický obsah ve vzdělávání - RVP
- Praktické seznámení se vzdělávacími oblastmi Člověk a svět, Člověk a jeho svět a vzdělávací oblastí Geografie
- Progrese v geografickém vzdělávání - práce s pojmovou mapou

ÚKOL PRO VÁS

Projděte si vybrané očekávané výsledky učení z RVP a příklady činností vedoucí k jejich naplnění.

Diskutujte ve dvojici:

- Který z OVU se týká vašeho tématu z pojmové mapy?
- Který příklad činnosti se dá využít pro téma vaší pojmové mapy?

SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKU

MATEŘSKÉ ŠKOLY

Povinné pro dítě, které
31. srpna dovrší 5 let.

ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Pro žáky ve věku 6 až 15
let.

STŘEDNÍ ŠKOLY

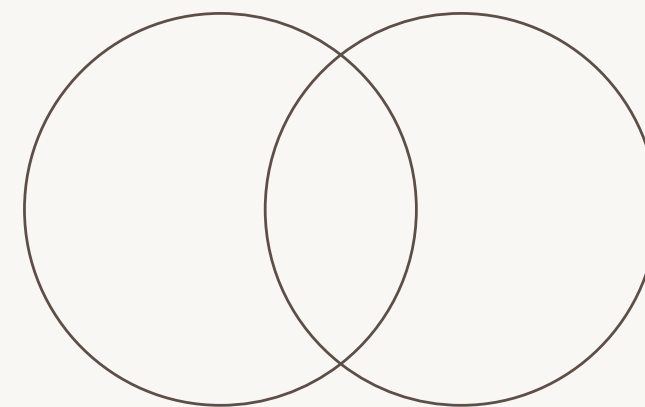
Může být všeobecné nebo
odborné.

VYSOKÉ ŠKOLY

Terciární vzdělávání, VOŠ.

povinné vzdělávání

RVP PV - vzdělávací oblasti

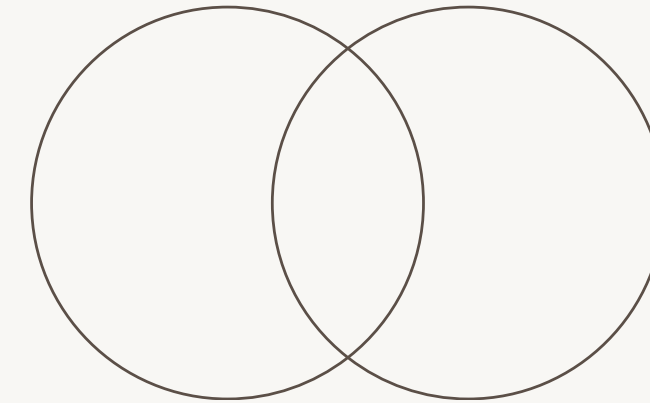
Dítě a jeho tělo

Dítě a jeho
psychika

Dítě, ten druhý
a společnost

Dítě a svět

RVP PV

Dítě, ten druhý a společnost

- *Pojmenuje místo a zemi, ve které žije*

Dítě a svět

Poznávání světa a přírody

- *Orientuje se v blízkém prostředí - doma, v mateřské škole i v širším prostředí - v okolí mateřské školy a v obci.*
- *Rozpozná a pojmenuje některé jevy a děje na Zemi.*
- *Rozlišuje mezi světem přírody a techniky a vysvětlí jejich význam pro člověka a život na Zemi.*

Životní prostředí a jeho ochrana

- *Orientuje se v dění a změnách v přírodě a ve svém okolí a přizpůsobuje se jim.*

Progrese

Postupné rozšiřování a prohlubování vzdělávacích obsahů v kurikulu s cílem zajistit pokroky žáků v učení.

Postupné získávání znalostí, dovedností a kompetencí, kterých žáci dosahují.

ŠÍŘKA PROGRESE - žáci se mají učit o více místech a o více tématech

HLOUBKA PROGRESE - žáci se mají učit více detailů a podrobností

Progresi můžeme chápat jako:

- rozšíření a prohloubení znalostí
- rozšíření od známého k neznámému a abstraktnímu
- práce s více komplexními informacemi (více zdrojů, vyvozování závěrů, bádání apod.)
- postupné propojování informací o lidech, místech, procesech, okolí a světě - syntéza poznatků

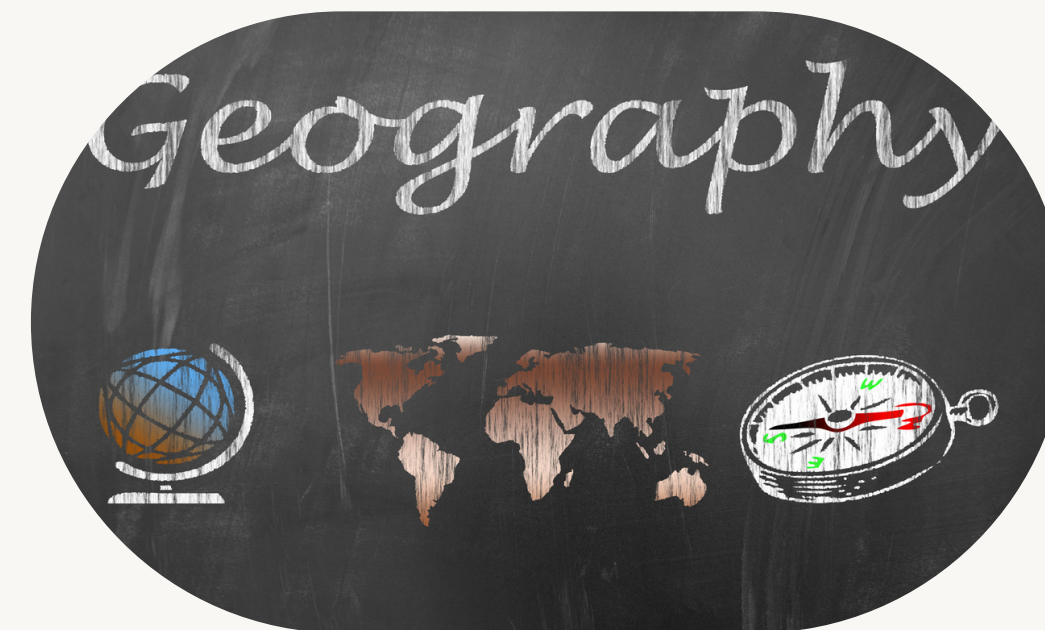
PROGRESE V GEOGRAFICKÉM VZDĚLÁVÁNÍ

Krátkodobá

Střednědobá

Dlouhodobá

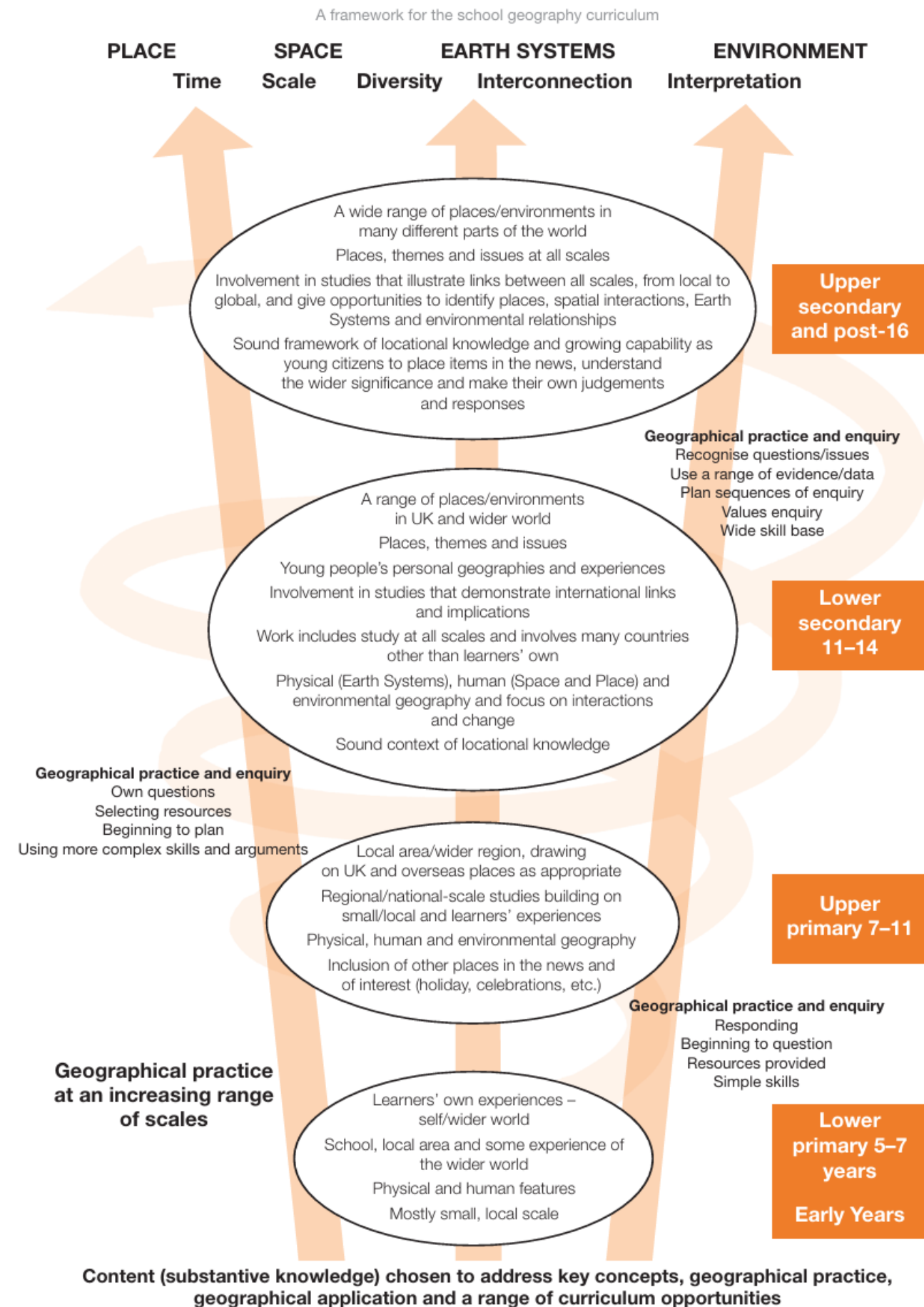

Figure 8: Making progress in geography (based on Rawling, 2007)

Zeměpisné / geografické učivo a RVP

Na prvním stupni:
Vzdělávací oblast
Člověk a jeho svět

Na druhém stupni:
NOVĚ
Vzdělávací oblast
Geografie

Na střední škole:
Vzdělávací oblast
Geografie

Integrovaný obsah vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět

1. stupeň

Přírodopis

Výchova k občanství

Zeměpis/Geografie

Fyzika

Dějepis

Chemie

Výchova ke zdraví a bezpečí

Pohled do rozvrhu

PRVOUKA

PŘÍRODOVĚDA

VLASTIVĚDA

ČLOVĚK A JEHO SVĚT

Vzdělávací oblast

Člověk a jeho svět

Svým široce pojatým integrovaným obsahem dává prostor k funkčnímu rozvoji klíčových kompetencí, základních gramotností, průřezových témat a vlastních vzdělávacích obsahů a směřuje ke znalostem a dovednostem uplatnitelným v běžném životě žáka a k utváření návyků a postojů pro celoživotní učení.

ČLOVĚK A JEHO SVĚT

Místo, kde žijeme

Lidé kolem nás

Lidé a čas

Rozmanitost přírody

Člověk, jeho zdraví a bezpečí

Lidé a svět financí

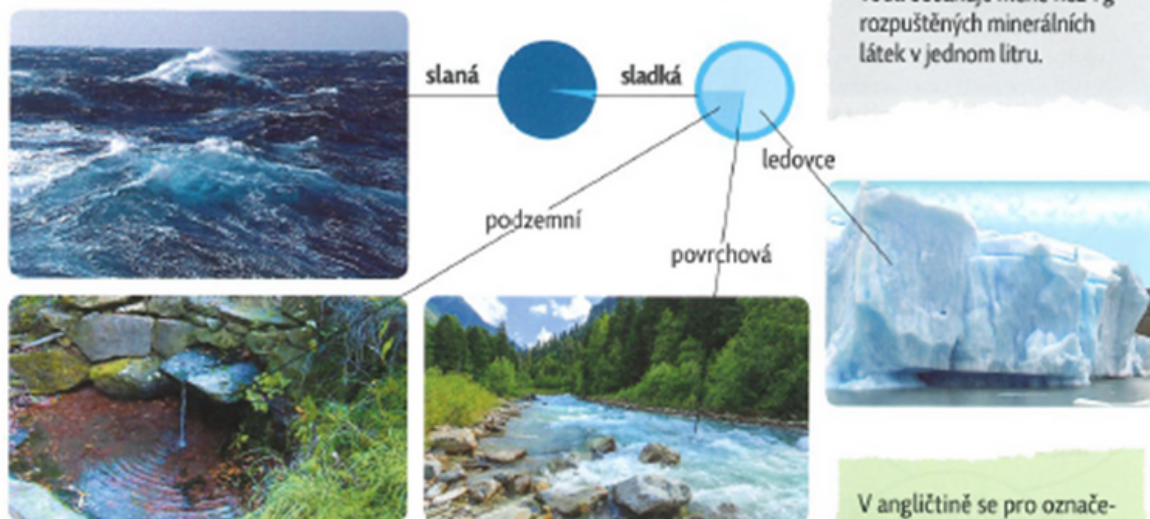

Když se řekne voda

Astronauti pozorující Zemi z vesmíru ji pojmenovali Modrá planeta. To proto, že většinu povrchu naší Země pokrývá voda. Voda sice není modrá, ale když na dostatečně silnou vrstvu vody dopadají sluneční paprsky, vidíme vodu v modré barvě. Zdálo by se tedy, že vody je na Zemi dostatek. Jenže není voda jako voda.

1 Zamyslete se a sepište co nejvíce návrhů, jaká může být voda, se kterou se setkáváme na Zemi.

2 Vyhledejte v obrázku, kde všude na Zemi najdeme vodu. Které vody je nejvíce a naopak které je nejméně? V jakých podobách najdeme na Zemi vodu sladkou?

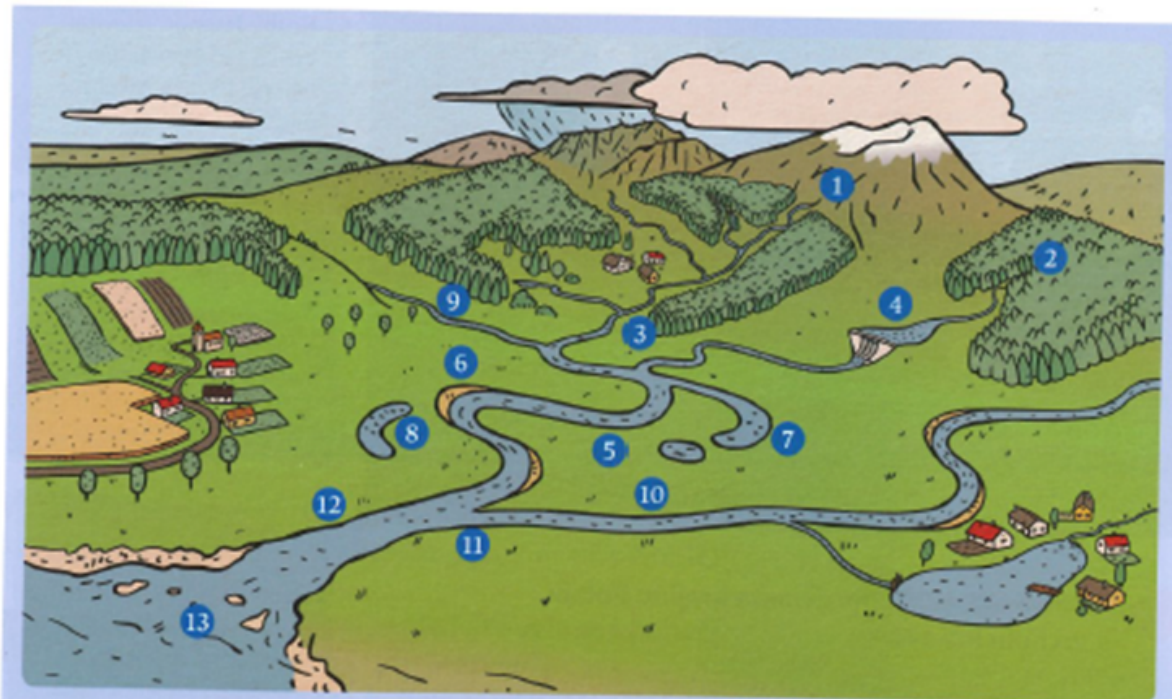
Slané vody v mořích a oceánech máme na Zemi dostatek, ale ve slané vodě mohou žít jen mořští živočichové a rostliny. Živočichové a rostliny žijící na pevnině mohou přijímat pouze vodu sladkou, ze slané vody postupně uhynou. Veškerá sladká voda na Zemi vzniká jako dešťová kapka nebo sněhová vločka. Při dopadu na zem může zůstat na povrchu jako voda **povrchová** či **ledovcová**, případně se vsáknout do půdy a hromadit jako voda **podzemní**.

Řeky a vodní nádrže Česka

A jak praví Kosmas, dávný kronikář: „Naše země je tím zvláštní, že žádná cizí řeka do ní nevtéká, nýbrž všechny toky, velké i malé, do veliké řeky jsou pojaty a tečou až do moře.“ Právě proto bývá Česká republika označována jako střecha Evropy.

1 V jakých podobách se vyskytuje voda na Zemi? Co je to podzemní voda? Co je to povrchová voda?

2 Podívejte se na obrázek a popište vlastními slovy, co je na něm znázorněno. Poté si přečtěte text pod obrázkem a vyhledejte jednotlivá místa z textu.

Řeka je přirozený vodní tok na povrchu Země. Začíná svou poutí **pramenem** (1), který najdeme nejčastěji v horách nebo **horském lese** (2). Její **horní tok** (3) vypadá jako tenký a rychlý potůček. Lidé využívají jeho rychlosti a staví zde **přehrady** (4). Postupně se řeka rozšiřuje a mohutní a ve **středním toku** (5) výrazně zpomaluje svoji rychlost. Právě v této části najdeme zákruty, **meandry** (6), které řeka vymodelovala při své pouti přírodou, když musela překonávat nějakou překážku. V některých místech došlo k oddělení těchto zákrutů, jakmile voda dokázala překonat překážku

Kde hledat východiska pro 2. stupeň?

TĚŽÍME SUROVINY

Vedle našeho domu se začal stavět nový. Auta navezla obrovské množství různých věcí, některé jsem ani neznal! Něco bylo na paletách, nákladák zde vyklopil šedou hromadu malých kamínek a žlutou hromadu písku. Pak zde taky složil dřevěné trámy a desky. Nakonec z toho postavili hezký domek!

1 Popište, z čeho je postavený váš dům.

Všechny materiály, které jsme na stavbu domu potřebovali, jsou hotové výrobky. Základem pro jejich výrobu byly **suroviny**. Jejich zpracováním, opracováním, mícháním a pálením vznikly **stavební materiály**, ze kterých stavíme budovy kolem nás.

S těžbou surovin začali lidé již před mnoha lety. Vůbec první surovinou, kterou ze země získávali, byl kámen – proto nejstarší období ve vývoji člověka nazýváme dobou kamennou.

2 Prohlédněte si obrázky a pojmenujte jednotlivé suroviny, které byly použité při stavbě domů.

Jak již víme z přírodovědy, nerostné suroviny jsou

Nerostné suroviny dělíme na **energetické suroviny**, **rudy** a ostatní.

3 Pomocí internetu nebo mapy v atlase zjistěte, které nerostné suroviny se nachází na území vašeho kraje.

4 Zopakujte si z učiva přírodovědy, které suroviny patří mezi energetické a k čemu je lidé používají.

Těžba kaolínu (Přerůvsko)

5 Prohlédněte si krajinu na fotografii výše. Jak tato krajina mohla vypadat před těžbou? Jaké zásahy lidé provedli, aby mohli těžit kaolín?

Největšími zásahy do krajiny byla povrchová těžba uhlí na Sokolovsku. Lidé již většinu povrchových zásob uhlí vyčerpali, a proto dnes řeší otázku, jak krajinu po takové těžbě změnit a znovu využít.

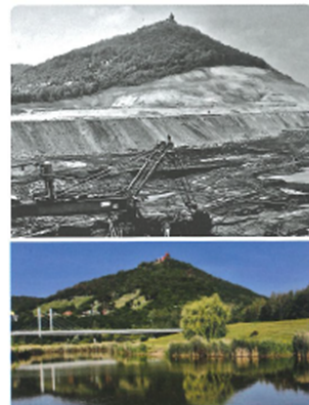
5 Pomocí fotografií vpravo popište, jaké změny lidé v krajině udělali, aby toto místo změnili.

Vysvětlete, k čemu lidé potřebují různé suroviny. Popište, jak se od sebe

UŽ VÍM
Co už vím o surovinách

Dříve se v Česku těžila také ruda – hornina obsahující kov (železo, hliník, měď, zlato, stříbro nebo cín). Proto se u nás nachází řada železáren a oceláren. V současné době jsou ložiska vyčerpána a rudu musíme dovážet.

ÚKOL Z REGIONU
Jestli je to možné, navštivte lom, kde se těží/těžila nějaká surovina. Zjistěte, co se v něm těží/těžilo. Kdy se s těžbou začalo? Proč byla ukončena?

Kde hledat východiska pro 2. stupeň?

Žáci nejsou nepopsaný list papíru.

Žáci mají o tématu nějaké znalosti, či zkušenosti.

Žáci si mohou přinést i miskoncepty.

**Jako učitelé chceme, aby žáci zaznamenali pokrok
v geografickém myšlení.**

Jak nám s progresí může pomoci RVP ZV?

RVP ZV

Geografie

ČLOVĚK A JEHO SVĚT

Místo, kde žijeme

Lidé kolem nás

Lidé a čas

Rozmanitost přírody

Člověk, jeho zdraví a bezpečí

Lidé a svět financí

GEOGRAFIE

Geografie a její metody poznávání

Přírodní a socioekonomické prostředí a jejich vzájemné interakce

Místa a regiony světa

Udržitelnost života na Zemi

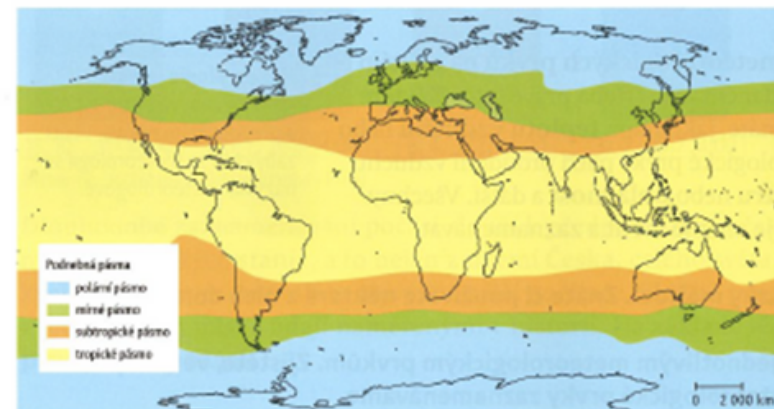
Příklad progresu - učivo

Člověk a jeho svět

Geografie

Pro podnebí určitého místa na Zemi je důležitá teplota vzduchu. Už víme, že slunce ohřívá některá místa na Zemi více, některá méně. Podle proměn teploty vzduchu během roku rozlišujeme na Zemi různá **podnebná pásma**.

4 Pojmenujte pomocí obrázku jednotlivá podnebná pásma od severního k jižnímu pólu.

Teplotu může ovlivnit také nadmořská výška místa. Čím jsme na horách výše, tím je chladnější. Je to jednak tím, že se zde hůře ohřívá vzduch, ale také rychlejším prouděním větru a častějšími srážkami.

Teplota jen krátkodobě nebo vůbec nestoupá nad 0 °C.

Teplota po dobu několika málo měsíců klesá pod 0 °C.

Teplota jen výjimečně klesá pod 0 °C.

Teplota během roku neklesá pod 0 °C.

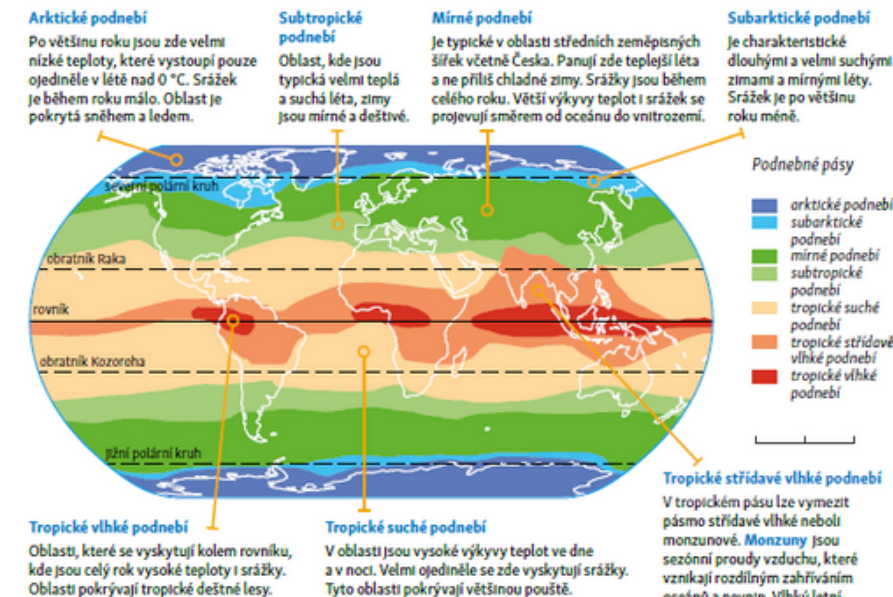
5 Rozhodněte, ve kterém z podnebných pásem žijí děti z předchozí stránky.

Podnebí nejsou jen proměny teploty během roku, ale také srážky. Pro jeho určení je důležité, zda jsou srážky **sněhové**, či **dešťové**, kdy a jak často prší a kolik srážek naprší. V oblasti mírného podnebného pásma nejvíce ovlivňuje množství srážek vzdálenost místa od moře či oceánu. V oblastech blízko moře a oceánu, kde vzniká nejvíce mraků, prší pravidelně. **Podnebí** v těchto oblastech označujeme jako **oceánské**. Do oblastí dále od oceánů (do vnitrozemí) se oblačky dostávají málo. Proto jsou zde delší období sucha a celkově zde méně prší. Podnebí v těchto oblastech označujeme jako **vnitrozemské**. Jsou i oblasti, kde je podnebí někdy deštivější a jindy zase sušší. Takovému podnebí říkáme **přechodné** a je typické pro Česko.

Podnebí určitého místa na Zemi nám říká, jaké teploty a jaké množství srážek v průběhu roku jsou pro dané místo obvyklé. Díky dlouhodobému měření a zaznamenávání teploty i srážek můžeme určit, zda dochází ke změnám podnebí, např. oteplení.

? Co je to podnebí?
Která podnebná pásma na Zemi rozlišujeme?
Jaký vliv na podnebí má blízkost oceánů a moří?

UŽ VÍM
Co už vím o podnebí na Zemi?
Co z toho je důležité pro můj život?

1 S využitím animace vysvětlí průběh monzunů v letním a zimním období.

Klimagram

Charakteristický průběh teplot a srážek během roku na určitém místě zakresluje do grafu, tzv. klimagramu.

2 Pracuj s klimagramy dvou evropských měst a porovnej roční průběh teplot a srážek.

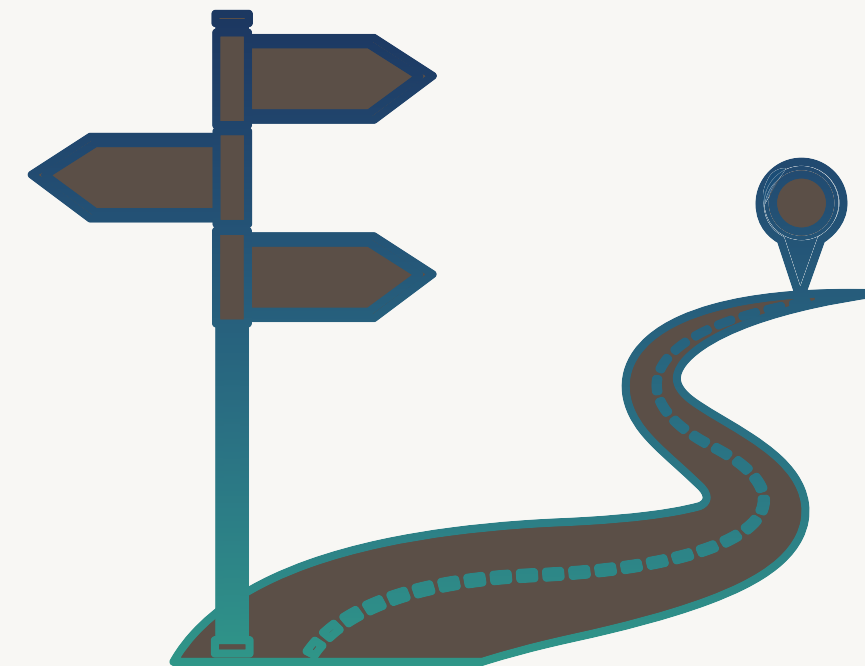
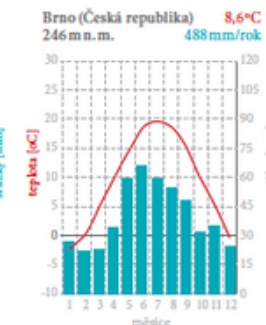
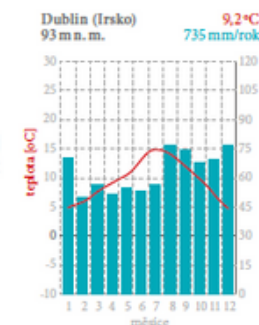
3 Pracuj s aplikací. Vyber si místo na zemi. Popiš, jak se mění jeho průměrné teploty a srážky během roku.

SOUVISLOSTI

Globální oteplování – Svým chováním ovlivňuje podnebí také člověk. Lidé vypouští do ovzduší škodlivé látky nebo kácí velké plochy tropického deštného lesa, což mimo jiné snižuje množství vyprodukovaného kyslíku.

CO UŽ VÍM?

Co už vím o podnebí a jaké podnebí panuje v jednotlivých oblastech světa?
Jak mohu tyto informace prakticky využít?

Příprava progrese 1. → 2. stupeň

Najděte oporu pro téma vaší pojmové mapy v učebnicích 1. stupně.

Vypište si, se kterými pojmy se žáci seznamují na 1. stupni a vyznačte tyto pojmy v pojmové mapě, nebo je do ní doplňte.

Vyznačte, kterou spojitost / vazbu žáci mohou znát z 1. stupně.

K OVU z RVP ZV, které jste si k vašemu tématu vypsali, doplňte OVU vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, na které navazujete.

Progrese

ŠÍŘKA PROGRESE - žáci se mají učit o více místech a o více tématech

HLOUBKA PROGRESE - žáci se mají učit více detailů a podrobností

Geografické vzdělávání vnitřní kontinuita

MŠ

Člověk a
svět

ZŠ - 1

Člověk a
jeho svět

ZŠ - 2

Geografie

SŠ

Geografie

RVP ZV - Geografie

Geografie a její metody poznávání

Přírodní a socioekonomické prostředí a jejich vzájemné interakce

Místa a regiony světa

Udržitelnost života na Zemi

RVP G - Geografie

Přírodní prostředí

Sociální prostředí

Životní prostředí

Regiony

Geografické informace a terénní výuka

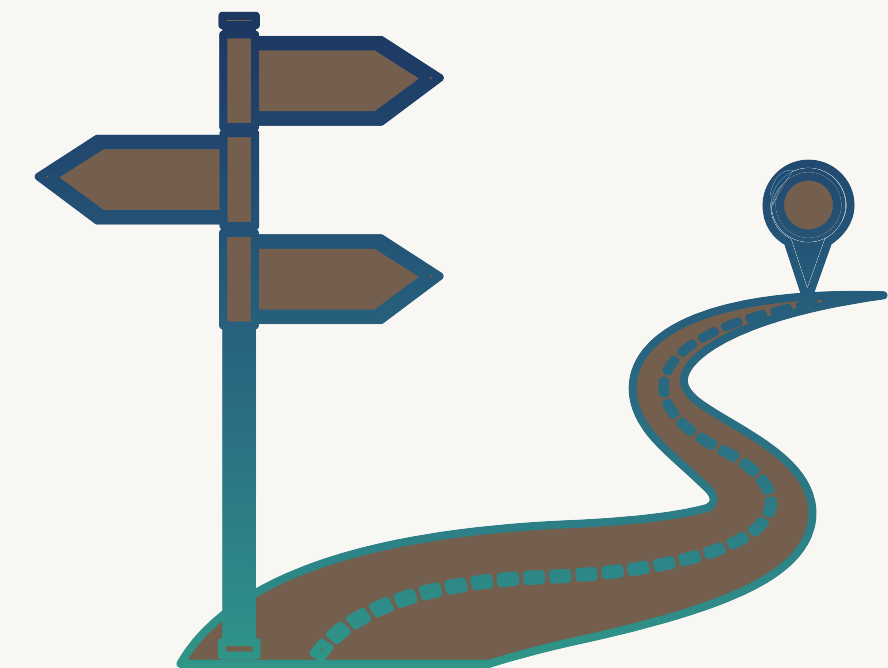
Příklad progrese - OVU

Člověk a svět

Orientuje se v blízkém prostředí – doma, v mateřské škole i v širším prostředí – v okolí mateřské školy a v obci.

Člověk a jeho svět

Posoudí na základě lokalizace specifika vlastního regionu, krajů ČR, sousedních států ČR a vybraných států v odlišných částech Evropy i světa a vliv těchto specifik na život v nich.

Geografie

Lokalizuje na mapách makroregiony světa, vymezí jejich hranice, zhodnotí jejich přírodní, kulturní, politické a hospodářské vlastnosti a jednotlivé makroregiony vzájemně porovná.

Geografie

Identifikuje shodné a rozdílné charakteristiky míst a regionů a způsoby, jakými ovlivňují život v ostatních místech a regionech.

Doporučená studijní literatura:

- Taylor, L. (2017). Progression. In M. Jones (Ed.), The handbook of secondary geography (s. 40-47). GA
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (2025). MŠMT.
<https://prohlednout.rvp.cz/zakladni-vzdelavani>
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (2025). MŠMT.
<https://prohlednout.rvp.cz/predskolni-vzdelavani>
- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (2022). VÚP. <https://edu.gov.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>

DIDAKTIKA GEOGRAFIE

Děkuji za pozornost.

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět

Místo, kde žijeme

Žák poznává nejbližší okolí, vztahy a souvislosti v obci, v širším regionu a ve společnosti. Pomocí rozmanitých zdrojů informací se učí hledat odpovědi na otázky spojené s nejbližším okolím i širším regionem a získané poznatky interpretovat či aplikovat. Důraz je kladen na místně zakotvené učení a na utváření přímých zkušeností žáka prostřednictvím terénní výuky.

